УДК: 371 (477.84)

[https://doi.org/10.33296/2707-0255-8\(15\)-02](https://doi.org/10.33296/2707-0255-8(15)-02)

<https://orcid.org/0000-0003-4207-0624>*

<https://orcid.org/0000-0003-3127-1316>**

Оксана Боднар,*

Доктор педагогічних наук, доцент

професор кафедри педагогіки та
менеджменту освіти

Тернопільський національний
педагогічний університет імені

Володимира Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

Bodnarotern@ukr.net

Оксана Горішна,**

аспірант,

011 – «Освітні, педагогічні науки»,

НАПНУ, ДВНЗ «Університет

менеджменту освіти»

М.Київ, Україна

gorishna83@gmail.com

СУТНІСТЬ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ОСВІТІ У ФІЛОСОФСЬКО- СОЦІАЛЬНОМУ АСПЕКТІ

Анотація. У статті розглянуто характер впливу змін, що відбуваються в соціальних процесах на розвиток освітньої галузі у сучасному суспільстві. Метою статті є дослідження філософських аспектів окремих понять у контексті управління змінами. Обґрунтування понять спирається на філософські концепції змін у суспільному розвитку, теорію управління змінами, менеджмент освіти. Використання методу морфологічного аналізу, синтезу, абстрагування, ідеалізації та аналогії дозволили провести короткий аналіз сутності змін у класичні та сучасні філософії. Відображено взаємопроникнення окремих понять на засадах діалектичного зв'язку. Обґрунтовано та

підтверджено прикладами діалектичний зв'язок між поняттям: *зміни та розвиток; процес і еволюція; зміни та інновація*. Перспективами подальших розробок є дослідження соціальних ефектів від застосування механізмів управління змінами у закладі загальної середньої освіти. Вивчення філософських та соціальних аспектів управління змінами у сфері загальної середньої освіти, зокрема понятійному ракурсі, дасть змогу глибше зрозуміти сутність різних трактувань та використовувати для теоретичного забезпечення практики управління змінами в освітньому процесі.

Ключові слова: *зміни; розвиток; процес, еволюція; інновація; управління змінами; освітній процес.*

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Пріоритетним напрямком економічного розвитку України є формування конкурентоспроможності нашої держави на світовій арені, важливим компонентом якого є управління змінами в освітній галузі. Прогресивні перспективи модернізації освітнього процесу під впливом зовнішніх та внутрішніх змін стають актуальною темою для дискусій у педагогічних та наукових колах. Глобалізація суспільства, цифрова і технологічна революції, потреба швидкого потоку соціальних змін, невизначеність і нестабільність, що існують в сучасному світовому мультикультурному середовищі, безпосередньо впливають і на розвиток вітчизняної системи освіти. Такі умови потребують від менеджерів закладів освіти нових підходів в управлінській діяльності, наукового пошуку рішень у кризових ситуаціях, висококваліфікованих навичок керівників закладів освіти та механізмів ефективного управління змінами. Тому постає потреба переосмислення ролі освітнього менеджменту, його безболісної і швидкої адаптації до викликів сучасності. Для вирішення кризових питань і протиріч в освітній галузі філософські та соціальні аспекти управління змінами стають важливим предметом вивчення та обговорення.

Чимало досліджень у різноманітних наукових сферах спрямовані на дослідження специфіки впровадження змін у закладі загальної середньої освіти та ефективне управління ними. З цієї позиції Закону України Про освіту можна вважати першим важливим кроком процес реформування освітньої сфери відповідно до цивілізаційних викликів у руслі євроінтеграції. Цей закон є базовим та закладає основні нормативно-правові засади функціонування освітньої галузі. Власне, з цього часу поступово відбуваються активні процеси в управлінні змінами. Змінюються терміни навчання, його структура, з'являється опція трьохрічного профільного навчання. Закон уводить також чітку класифікацію видів освіти: формальної, неформальної та інформальної. Учень і педагог мають право, відповідно до закону, самостійно обирати форму навчання. Впровадження інклюзивної освіти дає можливість особам з особливими потребами здобути якісну освіту безпосередньо у закладі або в домашніх умовах. Вагомі зміни задекларовані у Концепції Нової української школи. Однак, для розуміння дослідженої проблеми важливим є з'ясування філософських та соціальних основ управління змінами, що дасть змогу зрозуміти підґрунтя технології управління змінами у закладі загальної середньої освіти.

Мета статті полягає в дослідженні і аналізі філософських та соціальних аспектів в контексті управління змінами та розкриття понять, пов'язаних з поставленими завданнями. Обґрунтувати сутність та взаємозв'язок понять «зміна» і «розвиток», «процес» і «еволюція»; «зміни» та «інновації»; проаналізувати підходи виникнення змін, дослідити філософські та соціальні аспекти управління змінами в умовах модернізації освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Вивчаючи еволюцію суспільних процесів, філософи намагалися проникнути в першопричину змін, означити пов'язане коло понять зі змінами, вбачаючи у своїх дослідженнях вирішення усіх питань та конфліктів розвитку цивілізації. Філософія змін

пронизує класичну грецьку філософію. Геракліт стверджував, що життя – це потік і в одну річку не можна двічі увійти, адже вона наближається і віддаляється, так само і людська природа перебуває в різних станах [20, с.179]. Всесвіт існує відповідно до так званого Закону Логосу: боротьби добра і зла, війною суперечок, і наслідком якого є примирення й гармонія.

Класична китайська філософія виокремлює провідну ідею загальної мінливості. Відома книга «І-цзін» або в перекладі «Книга змін» має на меті продемонструвати розуміння принципу всесвіту. Цей трактат китайської канонічної літератури пояснює основні догми загальної мінливості, постійної зміни подій. Відомо, що Сонце та Місяць систематично змінюють один одного, пори року, планети зірки своїми взаємними переміщеннями впливають на живі істоти. За теорією «Книги змін» у світі існує три космічні потенції – так звана гармонія великої тріади Небо – Людина – Земля, щось руйнується, створюється і щось відступає [8, с. 8].

Видатний український науковець, філософ В. Кремень зазначає, що людство плавно наближається до нового типу цивілізації – інноваційного, «його характерними рисами є постійна змінюваність і динамізм. Оновлюються знання, з'являються нові технології, інакшими стають обставини життя тощо – і відбувається це значно швидше, ніж зміна поколінь» [12].

Аналізуючи суть «руху на випередження», за словами вітчизняного філософа В. Лутая, суспільство у процесі еволюційних змін на кожному етапі ліквідовує заборону вільного вибору суб'єктами нового соціуму, які вважалися обов'язковими на попередньому етапі. Свобода вибору творчої діяльності суб'єкта в суспільстві є визначальною в прогресі людства. Проте, спираючись на працю М. Грушевського «Початки громадянства: генетична соціологія», науковець стверджує, що прогресивний розвиток людства обумовлений появою нових форм вирішення основної соціальної суперечності у різних її формах [12, с. 28].

У своїх дослідженнях Ю.В. Бех доводить, що «цивілізація – це соціально-технологічний артефакт, конструкція, що виробляється і вдосконалюється усіма поколіннями людей, які створюють себе і свою другу природу» [3, с. 13]. Тому, з нашої точки зору, будь яка наступна цивілізація включає цілу систему змін, яка проявляється у всіх видах суспільної діяльності, впливає на людину у плані вибору професійних і життєвих принципів, сповідування ідеалів, моральних цінностей і пріоритетів у цілях.

М. Михальченко, розглядаючи місце філософії освіти в соціокультурній теорії, стверджує, що освіта в широкому розумінні готує людину до змін у суспільному житті, вчить сприймати зміни як цінність. Науковець вважає: «Освіта формує уявлення про реальність, як про процес, який відбувається в соціальному просторі і часі, шляхом розкриття і розв'язання суперечностей. Ефективність освіти визначається мірою підготовленості людини до змін, до конструктивних дій з розв'язанням суперечностей суспільного розвитку» [16, с. 43].

Учені такі стверджують, що суспільні науки виходять з вчення Гегеля про діалектику, в якому, механізми й рушійні сили розвитку спричинені законами боротьби та єдності протилежностей, переходу кількісних змін в якісні, заперечення заперечення [8, с.117].

Однак, незважаючи на вагомий вклад класичної та сучасної філософії, процес дослідження та формування філософських концепцій змін продовжується і сьогодні.

Реалії сьогодення вказують на те, що важливою проблемою пізнання суспільства є теорія управління життям людини в навколишньому середовищі, що безпосередньо є і частковими завданнями освіти. Власне, соціальний менеджмент, галузь, яка досліджує і створює сприятливі умови для життя індивіда в соціумі, є теж важливим для формування методологічної платформи управління змінами. Ефективність і дієвість соціального менеджменту

ґрунтується на принципах єдності системи управління, зумовленої культурними, політичними і економічними чинниками розвитку суспільства. Сучасні теоретики стверджують, що на даний час соціальний менеджмент є логічним продовженням еволюційних змін наукової теорії управління, які є відображенням змін усієї системи соціально-економічних відносин.

Тема управління змінами найбільш розкрита в економічному секторі управління, зокрема в теорії організаційних змін у працях зарубіжних науковців: А. Адізеса, Ю. Аппело, М. Беєра, П. Друкера, М. Фулена, К. Левіна та інших.

Серед вітчизняних дослідників проблему управління змінами досліджували В. Кремень, В. Олійник, А. Василюк, Л. Ващенко, Л. Карамушка, М. Кириченко, М. Маслов, З. Рябова, М. Поташник, О. Кузьмін та інші.

У самому понятті *управління* вкладено філософське трактування змін, адже управління, це особливий вид діяльності, який здійснюється за допомогою взаємодії, має м'який характер, спрямоване на перетворення освітнього простору. Управлінські дії передбачають перманентну зміну, плинність, перехід ситуації з однієї якості в ситуацію іншої якості. Аналіз діяльності закладів освіти засвідчує те, що система управління закладом освіти функціонує і розвивається в процесі змін в системі освіти [9, с. 326].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Управління закладом освіти в сьогоденнішніх реаліях здійснюється у руслі змін. Опрацювання наукової літератури свідчить про посилення уваги науковців до дослідження тенденцій і специфіки організації системи управління закладу освіти в процесі змін. Сучасні вчені у своїх публікаціях зосереджуються на теоретичних аспектах управління змінами. Однак ефективне використання технологій управління ускладнюється через недостатнє використання досягнень філософії у прикладному аспекті.

Викладення основного матеріалу. Філософські аспекти управління змінами тісно стосуються таких понять, як: *процес, еволюція, революція, генезис, буття, діяльність, еволюція, розвиток, прогрес, регрес, діалектика змін, інновація.*

Важливими проблемами дослідження у сфері управління змінами, з філософської точки зору, є взаємозв'язок між прогресом і регресом; процесом і еволюцією; розвитком і змінами; об'єктивними та суб'єктивними змінами; причинами і наслідком змін; безперешкодне просування змін і опір змінами. Розглянемо окремі пари понять у діалектичному зв'язку, які розглядаються з позиції філософії та соціального менеджменту у теоріях управління змінами.

Зміни і розвиток. В тлумачному словнику української мови *зміна* визначається, як перехід, перетворення (стану, руху, знаків, властивостей тощо) чогось у щось якісно інше [5, с. 373].

В іншому довідковому виданні зміни розглядаються, як цілеспрямовані дії, що переосмислюють принципи, переконання, обов'язки та соціальні позиції людини. Зміни протиставляється стабільності і послідовності, не несуть загрози соціальним явищам. На практиці ефективніше реалізуються зміни ті, що пов'язані з динамічним розвитком суспільства [18, с. 186].

Суспільство налаштоване чинити опір змінам і здебільшого вважає їх негативним. Якщо в соціальній сфері виникають нові аспекти, середовище змінюється разом із вимогами до суспільних процесів. Однак зміни можуть бути як негативними, так і позитивними, а кількість зусиль, спрямованих на подолання наслідків, спричинених змінами в зовнішньому середовищі, для даної системи буде сталим [1, с. 369].

Важливо вміло оперувати понятійним апаратом та розпізнавати термінологію «зміни» та «розвиток». Представники освітнього менеджменту ближнього зарубіжжя підкреслюють, що, багато менеджерів і управлінців вважають, що будь-яка зміна призводить до розвитку організації. З їхньої

точки зору, дане трактування не є зовсім коректним, адже зміни не завжди корелюють з нововведеннями [11, с.80]. Опитування педагогів під час тренінгів та семінарів доводять, що педагоги сприймають будь-які зміни як розвиток. Однак, учитель, використовуючи свій майстерний досвід, забезпечує високий рівень якості навчання учнів. Його методика та дидактичне забезпечення навчання змінюється повсякчас, зокрема: опорні конспекти, методична література, диференційний виклад матеріалу, застосування мультимедійного забезпечення на уроках. Безсумнівно, нововведення мають вплив на якість освітніх послуг: діти розвивають свої компетенції, збільшується середній бал навчання, методи навчання стають цікавими і доступними для учнів. У такому закладі освіти нововведення беззаперечно існують, але розвиток ні. Удосконалення предметно-урочної системи навчання, інтеграція дидактичних одиниць навчання забезпечує розвиток закладів освіти. Тому розвиток характеризується не кількісними змінами, а якісними, зміною системи освітнього процесу

Розвиток – це процес унаслідок якого відбувається зміна якості чогонебудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого [5, с. 1043]. У кожному розвитку обов'язково включені зміни, як системні так і локальні. Поняття «розвиток» має глибоке філософське підґрунтя – незворотна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів; один із загальних видів зв'язку [19, с. 555].

Розвиток закладу освіти – це закономірна, цілеспрямована, еволюційна, керована (самокерована), ефективна й постійна зміна самого освітнього закладу (його цілей, функцій, форм організації освітнього процесу) і його адміністративної системи, направленої на досягнення якісно нових результатів освітнього процесу, розвитку та задоволення потреб користувачів освітніх послуг; в планове перетворення закладу в інноваційний освітній майданчик [11,

с. 85]. Однак, зміни можуть привести до позитивного розвитку, а можуть і спричинити занепад організації.

Розвиток закладу освіти проявляється у зміні всієї системи освітнього процесу, зміни не випадкові в основі яких лежить концепція запланованих удосконалень. У розвитку відбуваються кількісні організаційні зміни і спричиняють виникнення нових якостей, що формуються в процесі розвитку і поступове зникнення старих [6, с. 787]. Тобто, якщо зміни є поступальними і плановими, якщо зміни заздалегідь передбачають позитивний очікуваний результат, то однозначно вони приведуть до розвитку.

Розвиток організації залежить від швидкості і вибору методики реагування на зміни, що відбуваються, від впливу зовнішнього середовища і тиску опору змінам. Організація повинна прагнути до покращення своєї діяльності шляхом впровадження змін; враховувати ризики, тому що іноді зміни несуть негативні наслідки. Для ефективної діяльності, керівнику закладу освіти, необхідно успішно управляти впровадженням змін і будь-якими наслідками, як негативними так і позитивними [4, с. 24]. Однозначно, що управляти змінами складно і керівник закладу освіти мусить мати талант передбачення та компетентність щодо стратегічного планування та прогнозування. Адже практика доводить, що якщо керівник закладу освіти не управляє змінами, то навіть найуспішніший заклад може здати позиції на конкурентному ринку освітніх послуг.

Отже, з філософської точки зору, ці два поняття мають тісний інтегрований зв'язок. Оскільки, будь-який розвиток немислимий без низки змін у певному процесі.

Зміну у розвитку трактуємо як механізм спонукання, як необхідну умову і як складову самого процесу. З точки зору логіки, як науки, будь-яка зміна викликає елементи розвитку в об'єкті чи суб'єкті. Однак, масштаб розвитку залежить від сили зміни, напрямку, періодичності, її повторювання. Між

поняттями зміна і розвиток спостерігається діалектичний зв'язок. Немає змін без розвитку і розвитку без змін. Водночас, їм притаманна спільна ознака: немає меж для кількості змін і немає обмежень для розвитку. Тобто, зміни в соціальних процесах, зокрема і в освітніх, можуть вдосконалювати їх до безмежності. Не всі зміни є актуальними в освітньому процесі, тільки ефективні, взаємоузгоджені між усіма суб'єктами, етично сформовані, поступові: з врахуванням меж сприйняття та потреб усіх учасників можуть якісно вдосконалити освітній процес. Отже, постає потреба управляти змінами у розвитку, та досягати високого ступеня розвитку за допомогою механізмів управління змінами.

Процес і еволюція. Кожна система або структура, вид, подія, будь-яке явище суспільне або природиче не може існувати поза процесом. Дія, розвиток, генезис, еволюція, деградація, зміни, прогрес, регрес базуються на понятті «процес».

Процес походить від латинського слова *processus* – рух, за словником української сучасної мови тлумачиться як послідовна зміна станів або явищ, що відбувається за закономірним порядком; сукупністю послідовних дій, засобів спрямованих на досягнення певного наслідку [19, с. 997].

Процес, з точки зору соціальних аспектів, є явищем, якому властиві певні ознаки, події, реакції, перетворення, що зумовлені змінами в навколишньому середовищі та характеризуються певною циклічністю, послідовністю та розвитком.

Зрозуміло, що соціальні процеси – це перманентна, стала зміна станів суспільства та його первинних систем. Соціальні процеси можна ототожнювати з часовим рухом, суспільними подіями та природними явищами з діалектичним поєднанням зміни і сталості, перманентності і швидкоплинності, лінійності і циклічності. Жодна соціальна система не може існувати поза процесом, який призводить до розвитку та певних змін. Найважливішою ознакою соціальних

процесів є зв'язок із суб'єктами, що їх здійснюють. Прикладом даного судження є *освітній процес, процес навчання та навчально-виховний процес*.

Відповідно до Закону України Про освіту від 05.09.2017, *освітній процес* – це система науково-методичних педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей [7].

В.І. Бондар трактує поняття «процес навчання» як «цілеспрямована, послідовно організована взаємодія вчителя і учнів, опосередкована змістом діяльності, в ході якої розв'язуються завдання освіти, виховання і загального розвитку дітей; доцільно організований, планомірно здійснюваний процес оволодіння знаннями, уміннями і навичками під керівництвом спеціально підготовлених фахівців». Особливості реалізацію процесу навчання залежать від поставленої мети і взаємостосунків між вчителем та учнем. Якщо учень виступатиме об'єктом педагогічного впливу, а вчитель суб'єктом, то механізм взаємодії носитиме інформативний аспект, відображатиме репродуктивне і покрокове застосування знань. Для розвитку активної навчально-пізнавальної діяльності учня важливо залучати дітей до суб'єктно-суб'єктивних партнерських стосунків [6, с. 745].

Наслідки систематичного впливу соціального і культурного середовища на особистість учня проявляються у виховному процесі, в сукупності знань, культурних навичок, що формують загальний рівень духовного розвитку людини. Навчання – це процес здобуття і засвоєння знань та уміле використання їх на практиці. Поєднання навчального і виховного процесу є фундаментальним питанням педагогіки сьогодення. Сучасні теоретики схильні розглядати процес виховання і навчання в єдності, як одне ціле, що включає в себе специфіку обох елементів, з пізнанням їх сутності, функцій, організації, змісту, методів і форм [10, с. 541].

Будь-яка керована система для досягнення своєї кінцевої мети, є об'єктом управлінського процесу: планування, організації, корегування, адаптації та контролю. «Управління, – зі слів відомого вітчизняного науковця Є.М. Павлютенка, – це процес впливу на систему з метою проведення її в новий стан або для підтримки її в якомусь установленому режимі» [17, с. 5].

Управління змінами в закладах освіти характеризується ціленаправленою і скоординованою роботою усіх суб'єктів освітнього процесу на основі використання новітніх технологій та моделей менеджменту, з метою пошуку швидких шляхів адаптації до змін в динамічному середовищі.

Однією з властивостей будь-якої системи є її здатність до розвитку. У процесі як індивідуального розвитку окремих елементів, так й історичного розвитку цілісних систем та структур вищого рівня, виникають нові перманентні ознаки. Даний процес називається еволюцією. Термін *еволюція* походить від латинського слова *evolutio* – розвиток та означає процес необоротних змін, будови та функцій системи протягом її історичного розвитку. Пристосування до умов навколишнього середовища – це наслідок еволюційних (природних) змін.

Еволюційна гіпотеза Л. ван Валена Гонка Червоної Королеви припускає, що складна система потребує постійного розвитку для підтримки свого існування в умовах еволюції інших систем, з якими вона співпрацює. На думку вченого, принцип коеволюції системи є більш важливим драйвером еволюції, ніж будь-які зміни зовнішнього середовища [1, с. 356].

Еволюція є процесом формування адаптації будь-якої організації до середовища (економічного, природного, технологічного інформаційного, освітнього тощо). Вжити за умов швидких змін можуть лише ті організації, які до них гнучко адаптуються. Філософи притримуються думки, що еволюційні зміни часто мають неформальний характер, не залежать від бажань та цілей

управління і тому адаптаційний процес – це фундаментальна властивість ефективної та результативної організації.

З філософської точки зору, *еволюція* – це незворотній процес, який має місце у живій і неживій природі, а також і в соціальних системах. Наслідком еволюції є диференціація, ускладнення цілої системи, організації або навпаки, до пониження її рівня. Відповідно до еволюційної теорії Ж.Б.Ламарка, під впливом різних факторів довкілля всі живі організми набувають корисних пристосувань, змінюють свою будову, функції, персональний розвиток. Біологічну теорію ученого можна адаптувати до еволюції соціальних процесів. *Організаційна еволюція* – це двоєдиний процес. Один тип еволюційних змін відбувається під дією внутрішніх сил, інший — в результаті пристосування до середовища [19, с. 182]. Отже, управління закладом освіти теж має змінювати свою будову, функції, траєкторію розвитку менеджера, тому можна стверджувати, що управління закладом освіти має організаційно-еволюційний характер. Педагогічний колектив є двигуном змін. Через запити усіх суб'єктів освітнього процесу, розв'язання суперечностей у досягненні мети, нововведення та інновації зміни приводять до певної еволюції, яку не завжди можна однозначно ідентифікувати. Ці еволюційні зміни можна простежити, якщо порівняти заклад освіти з стартовими результатами і хоча б взяти результати діяльності через десять-п'ятнадцять років. Як правило, найбільше видимими є організаційні зміни.

Соціальні системи в процесі еволюції розглядаються теж адаптуються та видозмінюються. У них відбуваються як кількісні зміни, так і якісні. Відомо, випадку антидотом еволюції є революція, у ході якої руйнується поступовий розвиток, змінюється напрям і усі механізми управління. І саме тут працює синергетика. Адже будь-яка революція викликає хаос. Наприклад, закриття закладу освіти зумовлює появу незадоволення, опору багатьох суб'єктів. Якщо

буде вдало знайдено атрактор, то революційний процес перетвориться в еволюційний. Наприклад, школи приєднали до опорної.

За словами Л. Озадовської, *еволюція* – уявлення про стихійні, тривалі, кількісні зміни в певному стані будь-якої системи, а *революція* – уявлення про кардинальні, якісні зміни в стані системи, які переривають еволюційний період її розвитку і переводять систему на якісно інший ступінь розвитку. В теорії діалектики поняття «еволюція» та «революція» розкривають зміст закону переходу кількісних змін в якісні за допомогою якісного стрибка. Але якщо поняття «еволюція» знайшло найбільш глибоке вираження в біологічних теоріях розвитку природи, то поняття «революція» найчастіше застосовується для характеристики процесів суспільного розвитку та наукового пізнання [19, с. 183].

Глобалізація суспільства, зміни в навколишньому середовищі, розвиток економіки та ринкових відносин – це основні причини динамічного розвитку різноманітних процесів: технічних, технологічних, наукових, освітніх, інформаційних, соціальних та біологічних. Сучасні теорії та парадигми вимагають глибокого переосмислення та перегляду суджень, що формують еволюційні тенденції в суспільстві та зокрема впливають на розвиток освітніх процесів в країні.

Якість та жорстка конкуренція на ринку освітніх послуг тісно пов'язана з розвитком еволюційних процесів, зумовлених постійними змінами. Отже, постійні зміни – це атрибут розвитку освітнього процесу, в якому закладені такі філософські концепти, як мінливість, спадковість, сталість, .

Зміни та інновації. В міру розвитку суспільного середовища закономірно в систему проникають нововведення та інновації, які супроводжуються незворотнім процесом змін. Цілісне уявлення про явище видозмінюється або руйнується, з часом нововведення перетворюються на сталі

поняття й стають стереотипами. Джерелом інновацій є ціленаправлений пошук нових ідей, з метою подолання кризових ситуацій.

Нововведення як розвиток доцільно співвідносити з зміною, що уособлює новизну. Новизна виступає сутнісним ядром інновації. О.Я. Мариновська розглядає поняття «інновація» не тільки як нову ідею, але й як і реалізацію її у суспільних сферах життя, а змістовно най адекватнішим синонімом є «нововведення» [14, с. 51, 52].

Хуторський А.В., з філософської точки зору, зазначає, що інновація відображає принцип єдності і боротьби протилежностей і має дуалістичне значення: створення якісно нового продукту і подальша його реалізація в середовищі [21, с. 31].

Інновації в соціальному аспекті розглядаються, як феномен, що призводить до оновлення та покращенню якості процесу, системи або окремих її складових на основі втілення принципово нових концептуальних підходах, наукових засадах і технологіях відповідно до потреб суспільства, галузі освіти, чи сфери діяльності [15, с. 248].

О.Я. Мариновська вважає, що процес інновацій покроково втілюється крізь призму семи компонентів: *ініціація* (пошук і обґрунтування ідеї), *маркетинг* (попит на інновацію), *випуск* (розробка плану впровадження інновацій), *реалізація* (впровадження та адаптація інновацій), *оцінка ефективності* (результат інновацій), *дифузія* (розповсюдження інновацій в нових умовах) [14, с. 64]. Тобто, процес реалізації інновацій має еволюційний характер.

На думку вченого В. Лутая, запровадження інновацій в суспільному середовищі, зокрема в освітній сфері, дозволяє розв'язати суперечності між старою системою і потребами в якісно новій освіті. Впровадження інновацій сприяє покращенню мікроклімату в освітньому середовищі, формує вищий рівень культури поведінки між усіма учасниками освітнього процесу. Якісною

ознакою інновації є її спроможність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагогічного складу закладу освіти, впровадження новітніх управлінських технологій, створення інноваційного майданчика освітнього середовища [13, с. 338].

Інноваційні процеси мають як локальний, так і загальний характер. У цьому сенсі можна побачити певну еволюцію. Якщо на початку 90-х років інновації були ознакою професіоналізму лише окремих педагогів, то нині бачимо що заклади освіти масово модернізують освітній процес через впровадження інноваційних педагогічних технологій.

Загальновідомо, що процес впровадження нововведень руйнує старі норми та традиції, і впроваджує новітні технології викликає неоднозначні почуття: з одного боку руйнуються старі принципи та цінності, а з іншого існує усвідомлення необхідності змін.

В.І. Маслов та ін. стверджують, що у період розвитку інноваційної управлінської діяльності для менеджерів закладу освіти найскладнішим є процес опанування системного і системно-функціонального підходу в управлінні, що виходять за межі сталого філософського мислення: створення нових проблем та пошук шляхів їх вирішення, цілеспрямоване направлення в практику певного нововведення, завдяки якому відбуваються якісні зміни; переосмислення ролі і позиції адміністрації закладу освіти у внутрішньому управлінні; зміни психологічних стереотипів та стилю управління керівника [15, с. 251].

Зрозуміло, що впровадження інновацій сприяє розвитку організаційних змін. Тобто керівник закладу вже не може застосовувати класичні механізми управління. З точки зору впровадження інновацій, сьогодні особливо важливою є академічна доброчесність. Презентуючи інновації педагог повинен знати кого він наслідує, які форми вдосконалює, який ефект дає інновація. А керівник закладу освіти відповідно до того, що впроваджує вчитель має будувати

науково-методичну роботу на засадах методології інновацій. Доречно, щоб керівники закладів освіти освоювали ейджел-менеджмент, створювали команди, шукали скрам-майстрів. Це дозволить уникати кризових ситуацій та пом'якшувати опір змінам.

Інноваційний вектор розвитку сучасної освіти є наслідком перетворення нововведень в основний фактор зростання конкурентоздатності закладів освіти, що стало основою теоретико-методологічних засад інноваційного освітнього менеджменту – науки про управління, що здійснюється в соціально-педагогічному середовищі у процесі змін.

Ефективні і дієві програми змін в освітній галузі, як правило довгострокові, мають певну місію і чітке завдання. Поспішне впровадження педагогічних інновацій в освітній процес інколи призводить до відмови від них. Важливим завданням у процесі використання інновацій є експертиза ефективності їх використання.

На даному етапі розвитку освітньої галузі зміни, які відбуваються в закладах загальної середньої освіти насамперед спрямовані на максимальне задоволення потреб учнів і пов'язані з еволюцією їхнього освітнього рівня.

Розвиток освітніх і суспільних процесів сьогодення відбувається в умовах перманентних змін, складовою яких є трансформація усіх філософських та соціальних аспектів: гармонізація соціальних відносин, реалізація потреб учнів та педагогічного колективу, формування нової культури управління.

Висновки. Отже, модернізація сучасної освіти здійснюється за рахунок активних процесів, обов'язковими компонентами яких є зміни. Для поглиблення теорії управління змінами важливим є розвиток понятійного апарату через пізнання діалектичних зв'язків незважаючи на фундаментальні досягнення філософії у царині змінами, пошук нових акцентів у змістовому аспекті понять продовжується. Обґрунтування діалектичних зв'язків у таких парах понять, як зміна і розвиток; процес і еволюція; зміни та інновації дає

змогу глибше зрозуміти інтегральну сутність управлінських процесів. Таким чином, можна вибудувати логічний ланцюг понять, які існують у певному неперервному циклі: зміни – новації – інновації – розвиток – еволюція цивілізація. Безумовно, дискусії щодо розрізнення, інтеграції та діалектики цих понять будуть продовжуватись, оскільки суб'єктність трактування і поглядів допомагає поглиблювати сутність наукового апарату досліджень.

Перспективи подальших розвідок. Перспективами подальших досліджень є дослідження соціальних ефектів від застосування механізмів управління змінами у закладі загальної середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аппело Ю. Менеджмент 3.0. Agile-менеджмент. Лідерство та управління команди. Харків: Вид-во «Ранок»: Фабула, 2019. 432 с.
2. Бех Ю. В. Філософський модус загальної теорії управління: монографія; Мін-во освіти і науки України, нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. 476 с.
3. Бех Ю. В. Філософія управління соціальними системами: монографія; Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 623 с.
4. Буднік М., Курилова. Управління змінами: Підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2017. 226 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440с.
6. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук. України. Головний ред. В.Г. Кремінь. Київ: Юрінкон Інтер, 2008. 1040 с.
7. Закон України Про освіту від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 04.09.2019).

8. І-цзін. Книга змін. Пер. з рос. Є.В. Тарнавського. Харків: Фоліо, 2018. 281 с.
9. Кириченко Л.М., Сергеева Л.М. Відкрита освіта: інноваційні технології і менеджмент. Київ: Вид-во Ін-ту обдарованої дитини НАПН України, 2018. 440 с.
10. Кремінь В. Тенденції розвитку і зміни в освіті. Газета «Освіта України», №35 від 11 вересня 2017 року. URL: <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/1238/> (дата звернення 15.08.2019).
11. Лазарев В.С., Поташник М.М. Управление развитием школы: Пособие для руководителей образовательных учреждений. Москва: Новая школа, 1995. 446 с.
12. Лутай В. Сучасні філософські засади реформування української системи «освіта – наука – виробництво». *Філософія освіти: науковий часопис*. 2008. №1-2(7) Ін-т вищої освіти АПН України, Нац. пед. Ун-т ім. М.П. Драгоманова, Укр. академія політ. наук. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. С. 22- 31.
13. Мармаза О.І. Менеджмент в освіті: дорожня картка керівника. Харків: Видав. група «Основа», 2007. 448 с.
14. Мариновська О.Я. Педагогічна інноватика&Менеджмент інновацій: навч.-метод. Посібник. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 504 с.
15. Маслов В.І., Боднар О.С., Горах К.В. Наукові основи та технології компетентного управління загальноосвітнім навчальним закладом: Монографія. Тернопіль: Крок, 2012. 320 с.
16. Михальченко М. Філософія освіти і соціокультурна теорія. *Науковий часопис «Філософія освіти»*. Київ, 2005. №1. С. 38-51.
17. Павлютенко Є.М. Мистецтво управління школою. Харків: Вид. група «Основа», 2011. 320с.

18. Рапацевич Е.С. Педагогика: Большая современная энциклопедия. Минск: «Соврем. слово», 2005. 720 с.
19. Філософський енциклопедичний словник. Гол. редактор Шинкарук В.І. Національна Академія Наук України Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди. Київ: Абрикос, 2002. 744 с.
20. Фрагменты ранних греческих философов. (Часть I). От эпических теокосмогоний до возникновения атомистики. Составитель Лебедев А.В. Москва: Наука, 1989. 575 с.
21. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика: учеб. пособ. для студ. высших учеб. Заведений. Москва: Изд. центр «Академия», 2008. 256 с.

REFERENCES

1. Appelo Yu. Menedzhment 3.0. Agile-menedzhment. Liderstvo ta upravlinnya komandy`[Agile Management. Leadership and team management]. Xarkiv: Vy`d-vo «Ranok»: Fabula, 2019. 432 s.
2. Bekh Yu. V. Filosofskyi modus zahalnoi teorii upravlinnia: monohrafiia [Philosophical Modus of General Management Theory: Monograph]; Min-vo osvity i nauky Ukrainy, nats. ped. un-t imeni M.P. Drahomanova. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 2013. 476 s.
3. Bekh Yu. V. Filosofiia upravlinnia sotsialnymy systemamy: monohrafiia [Social Systems Management Philosophy: monograph]; Min-vo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy, nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2012. 623 s.
4. Budnik M., Kurylova. Upravlinnia zminamy [Change Management]: Pidruchnyk. Kyiv: Vydavnychiy dim «Kondor», 2017. 226 s.
5. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. Uklad. i holov. red. V.T. Busel. Irpin: VTF «Perun», 2001. 1440s.

6. Entsyklopediia osvity. Akad. ped. nauk. Ukrainy. Holovnyi red. V.H. Kremin. Kyiv: Yurinkon Inter, 2008. 1040 s.
7. Zakon Ukrainy Pro osvitu vid 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (data zvernennia 04.09.2019).
8. I-tszin. Knyha zmin. Per. z ros. Ye.V. Tarnavskoho. Kharkiv: Folio, 2018. 281 s.
9. Kyrychenko L.M., Serheieva L.M. Vidkryta osvita: innovatsiini tekhnolohii i menedzhment [Open Education: Innovative Technologies and Management]. Kyiv: Vyd-vo In-tu obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy, 2018. 440 s.
10. Kremin` V. Tendentsii rozvytku i zminy v osviti [Development Trends and Changes in Education]. Hazeta «*Osvita Ukrainy*», №35 vid 11 veresnia 2017 roku. URL: <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/1238/> (data zvernennia 15.08.2019).
11. Lazarev V.S., Potashnik M.M. Upravlenie razvitiem shkolyi [School Development Management]: Posobie dlya rukovoditeley obrazovatelnyih uchrezhdeniy. Moskva: Novaya shkola, 1995. 446 s.
12. Lutai V. Suchasni filosofski zasady reformuvannia ukrainskoi systemy «osvita – nauka – vyrobnytstvo». Filosofiia osvity: naukovyi chasopys [Modern Philosophical Principles of Reforming the Ukrainian System «Education - Science – Production»]. 2008. №1-2(7) In-t vyshchoi osvity APN Ukrainy, Nats. ped. Un-t im. M.P. Drahomanova, Ukr. akademiia polit. nauk. Kyiv: Vyd-vo NPU imenni M.P. Drahomanova, 2008. S. 22- 31.
13. Maramaza O.I. Menedzhment v osviti: dorozhnia kartka kerivnyka [Management in Education: a Road Map for a Supervisor]. Kharkiv: Vydav. hrupa «Osnova», 2007. 448 s.
14. Marynovska O.Ia. Pedahohichna innovatyka&Menedzhment innovatsii: navch.-metod. Posibnyk. Ivano-Frankivsk: Misto NV, 2019. 504 s.
15. Maslov V.I., Bodnar O.S., Horash K.V. Naukovi osnovy ta tekhnolohii kompetentnoho upravlinnia zahalnoosvitnim navchalnym zakladom [Scientific Bases

and Technologies of Competent Management of General Educational Institution]: Monohrafiia. Ternopil: Krok, 2012. 320 s.

16. Mykhalchenko M. Filosofiia osvity i sotsiokulturna teoriia [Educational Philosophy and Social and Cultural theory]. Naukovyi chasopys «Filosofiia osvity». Kyiv, 2005. №1. S. 38-51.

17. Pavliutenko Ye.M. Mystetstvo upravlinnia shkoloiu [The art of School Management]. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osnova», 2011. 320s.

18. Rapatsevykh E.S. Pedahohyka: Bolshaia sovremennaia entsyklopedyia. Mynsk: «Sovrem. slovo», 2005. 720 s.

19. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk. Hol. redaktor Shynkaruk V.I. Natsionalna Akademiia Nauk Ukrainy Instytut filosofii im. H.S.Skovorody. Kyiv: Abrykos, 2002. 744 s.

20. Frahmenty rannykh hrecheskyykh fylosofov. (Chast I). Ot эpycheskyykh teokosmohonyi do voznyknovenyia atomystyky [Fragments of the Early Greek Philosophers. (Part I). From Epic Theocosmogonies to the Emergence of Atomism]. Sostavytel Lebedev A.V. Moskva: Nauka, 1989. 575 s.

21. Khutorskoi A.V. Pedahohycheskaia ynnovatyka [Pedagogical Innovation]: ucheb. posob. dlia stud. vysshykh ucheb. Zavedenyi. Moskva: Yzd. tsentr «Akademyia», 2008. 256 s.

ОКСАНА БОДНАР, *

доктор педагогических наук, доцент
профессор кафедры педагогики и менеджмента образования
Тернопольский национальный педагогический университет имени
Владимира Гнатюка
Тернополь, Украина Bodnarotern@ukr.net

ОКСАНА ГОРИШНАЯ,

аспирант, 011 - «Образовательные, педагогические науки»,
НАПНУ, ДВНЗ «Университет менеджмента образования»
Г.Киев, Украина gorishna83@gmail.com

В статье рассматривается характер влияния изменений, которые происходят в социальных процессах на развитие образовательной отрасли в современном обществе. Целью статьи является исследование философских аспектов отдельных понятий в контексте управления изменениями. Обоснование понятий опирается на философские концепции изменений в общественном развитии, теорию управления изменениями, менеджмент образования. Использование метода морфологического анализа, синтеза, абстрагирования, идеализации и аналогии позволили провести короткий анализ сущности изменений в классические и современные философии. Отображено взаимопроникновение отдельных понятий на принципах диалектической связи. Диалектическая связь между понятием: «изменения» и «развитие»; «процесс» и «эволюция»; «изменения» и «инновация» обоснована и подтверждена примерами. Перспективами дальнейших разработок могут быть исследования социальных эффектов от применения механизмов управления изменениями в заведениях общего среднего образования. Изучение философских и социальных аспектов управления изменениями в сфере общего среднего образования, в частности понятийном ракурсе, даст возможность глубже понять сущность разных трактовок и использовать для теоретического обеспечения практики управления изменениями в образовательном процессе.

Ключевые слова: изменения; развитие; процесс, эволюция; инновация; управление изменениями; образовательный процесс.

OKSANA BODNAR,*

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Management of Education Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine.

OKSANA HORISHNA,

Postgraduate Student, 011 - "Educational, Pedagogical Sciences", NAAPU, State Higher Educational Institution "University of Management of Education"

THE ESSENCE AND INTERRELATION OF THE BASIC CONCEPTS OF THE THEORY OF CHANGE MANAGEMENT IN EDUCATION IN THE PHILOSOPHICAL AND SOCIAL ASPECT.

Abstract. The formation of competitive ability of our state on the world stage led to the development of change management theory, in particular, in the educational field. The modernization of education is impossible without understanding the philosophical and social aspects of differentiation of the conceptual apparatus in the theory of change management. The urgency of the problem is enshrined in such normative documents as the Law of Ukraine on Education and the Concept of the New Ukrainian School.

The philosophy of change pervades both classical and modern philosophical sciences, in which the leading idea is the general variability of events. In the social context, scientists will highlight the problem of managing human life in the environment, which is directly the task of education.

Today, the educational institution is managed in line with changes. It has been investigated that the philosophical aspects of change management relate to particular concepts. It is substantiated that the concepts of «change» and «development», «process» and «evolution», «change» and «innovation» are in a dialectical connection to the extent of development of society. However, these concepts cannot substitute each other

Project developments specialize in the practical management of changes in educational institutions that apply and deepen the change of a single apparatus in philosophical and social work, which allows to shift a deeper understanding of the integral essential management processes.

The prospect of further research is the study of the social effects of applying change management mechanisms in general secondary education.

Keywords: changes; development; process, evolution; innovation; change management; educational process.